

УДОСКОНАЛЕННЯ ПІДГОТОВКИ СПОРТСМЕНІВ РІЗНОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ

ДУСЬ С. В.
КУЛІБАБА С. О.

Вінницький національний медичний університет імені М. І. Пирогова

РОЗРОБКА ТЕХНОЛОГІЇ ПІДГОТОВКИ АРБІТРІВ З БАСКЕТБОЛУ

Анотація. У статті проаналізовано сучасний стан арбітражу в українському баскетболі. На основі даних анкетування визначено значущість окремих сторін підготовки арбітрів та зазначено основні напрямки удосконалення системи підготовки баскетбольних арбітрів.

Ключові слова: баскетбол, арбітр, система підготовки.

Вступ. Сучасні тенденції розвитку спорту в світі та зміни, що відбуваються у зв'язку з новими реаліями та проблемами з урахуванням глобальних процесів, суттєво впливають і на баскетбол [2]. Правила гри в баскетбол постійно змінюються, відображаючи напрямки його розвитку та вимагаючи постійного вдосконалення майстерності арбітрів [1; 3]. Отже, рівень спортивного суддівства залежить від знання арбітрами правил гри, уміння застосовувати їх, дотримуючись вимог спортивної етики (об'єктивність, принциповість, коректність тощо), а також від їх досвіду та стажу.

Проблема підготовки арбітрів широко представлена фахівцями різних видів спорту: у футболі А. Б. Абдулою (2011), Ю. В. Маніло (2014, 2015); у волейболі Н. Ф. Сінгіною, Є. В. Фомінім (2013), гандболі В. А. Цапенко зі співавторами (2004, 2005, 2007); у баскетболі С. В. Черновим (2009), О. Масловою, М. Гопей (2013), М. Рачок (2013), але в них висвітлювалися загальні питання спортивного суддівства та окремі аспекти підготовки. Ці обставини зумовлюють пошук нових шляхів удосконалення системи підготовки арбітрів, що в першу чергу передбачає створення цілеспрямованої комплексної арбітражної освіти, в якій методика підготовки визначається основними компонентами професійної майстерності [4].

Мета дослідження: визначення передумов підготовки арбітрів з баскетболу в Україні.

Завданнями нашого дослідження стало: проаналізувати стан положення баскетбольного арбітражу в Україні та визначити значущість окремих сторін підготовки в становленні майстерності арбітрів.

Матеріал і методи дослідження: аналіз спеціальної літератури, анкетування, методи математичної статистики.

Результати дослідження. За даними Федерації баскетболу України на сьогодні ліцензовано 139 арбітрів (128 чоловіків і 11 жінок), які можуть здійснювати суддівство державних змагань різного рівня (табл. 1): 25 арбітрів проводять ігри чоловічої Суперліги, серед них 10 арбітрів ФІБА, додатково задіяні в міжнародних змаганнях, 43 арбітри вищої ліги України, 28 першої ліги та 43 арбітри юнацької ліги.

Для визначення певних аспектів у питанні підготовки арбітрів нами було проведено анкетування, в якому взяли участь 65 арбітрів різного віку та кваліфікації, що представляли більшість регіонів України.

Як правило, у спортивні судді йдуть колишні спортсмени, це підтверджується нашими дослідженнями, в результаті яких було виявлено, що всі арбітри раніше займалися баскетболом, більшість з них мають або отримують у цей час вищу освіту спортивного профілю (64%).

Отримані дані свідчать, що вік і стаж суддівської діяльності напряму залежать від кваліфікації суддів. Так, середній вік найбільш кваліфікованих суддів, що проводять змагання чоловічої Суперліги становить 36,7 років (при цьому середній вік арбітрів ФІБА – 38,5 років), вік арбітрів вищої ліги в середньому складає 32,5 років, наймолодші судді обслуговують змагання першої та юнацької ліги, їх середній вік – 26,1 рік.

Чим вище кваліфікація арбітра, тим більше річного навантаження він виконує. Так, молоді судді за рік проводять від 35 до 95 ігор. Звернемо увагу на те, що більша частина – це змагання обласного і місцевого рівня. Навпаки, арбітри Суперліги та вищої ліги за рік проводять від 155 до 200 ігор і найбільша частка в них належить змаганням національного рівня.

Сучасний етап розвитку баскетболу обумовлює діяльність суддівського персоналу в умовах значного підвищення фізичної і психічної напруги спортивних арбітрів, неухильного послідовного прогресу виконавської майстерності учасників змагань.

У наш час відсутні наукові дані, а серед фахівців існують самі суперечливі уявлення про структуру та провідні фактори суддівської майстерності, про інформативні та надійні їх вимірники, придатні для діагностики і контролю під час відбору та спеціальної підготовки суддів, про

Таблиця 1
Арбітри Федерації баскетболу України

Місто	Кількість арбітрів		Арбітраж матчів				Суддівська категорія			
	ч	ж	Суперліга	Вища ліга	Перша ліга	Юнацька ліга	ФІБА	НК	1	2
Київ	28	3	12	9	6	4	8		10/1*	13/2
Харків	12	2	2	5	1		1	2/1	5	6/1
Дніпропетровськ	12			4	2				2	10
Рівне	8			8				1	5	2
Миколаїв	6	1	3	2	1	1	1		4	2/1
Кривий Ріг	6					6				6
Черкаси	6		2		3	1		1	1	4
Полтава	5	1		1	1	4			1	5/1
Суми	4	2		1	1	4				6/2
Одеса	5		2	1	1	1		1	2	2
Запоріжжя	4	1	1	2	1	1		1	2/1	2
Вінниця	4			2	1	1		1		3
Івано-Франківськ	3			1	1	1				3
Хмельницький	3		1	1		1		1	1	1
Херсон	2	1	1	1		1		1	1	0/1
Южне	2		1		1				1	1
Кіровоград	2				2					2
Коростень	2				1	1				2
Маріуполь	2				1	1				2
Біла Церква	1			1					1	
Ізмаїл	1			1					1	
Житомир	1				1					1
Донецьк	1			1					1	
Новомосковськ	1			1					1	
Львів	1				1					1
Чернівці	1				1					1
Ужгород	1			1						1
Тернопіль	1				1					1
Луцьк	1					1				
Переяслав-Хмельн.	1					1				1
Бердянськ	1					1			1	
Загалом	128	11	25	43	28	43	10	9/1	40/1	80/9

Примітка. * – загальна кількість арбітрів / з них жінок

організаційно-методичні засади ефективності навчання і виховання суддів різної кваліфікації. У рамках вирішення поставленої проблеми нами було запропоновано респондентам визначити рейтинг різних сторін підготовки арбітрів: фізичної, теоретичної, практичної і психологічної.

Сучасний баскетбольний матч арбітр може провести успішно лише за умови власного відмінного фізичного стану. Інакше він просто не буде встигати за темпом гри, а відповідно не зможе адекватно оцінювати ситуації, що складаються на майданчику в різних частинах поля.

Теоретична підготовка передбачає наявність у арбітра знань з правил гри у баскетбол, вміння вирішувати складні та спірні моменти гри, точно знати відповідність правил окремим діям гравців.

Практична підготовка арбітра спрямована на відтворення теоретичних знань у процесі практичної діяльності безпосередньо під час проведення баскетбольного матчу.

Психологічна готовність арбітра до змагань визначається практичною діяльністю арбітра на майданчику. Для впевненого, надійного й принципового суддівства арбітрам у баскетболі потрібно виховувати в собі та постійно розвивати й удосконалювати сміливість, рішучість, витрим-

ку, наполегливість, самовладання та цілеспрямованість [4].

Отримані дані проведеного анкетування свідчать, що на відміну від представників інших видів спорту арбітри з баскетболу на перше місце за значущістю ставлять психологічну підготовку, на друге – фізичну, третю сходинку займає практична підготовка, на останньому знаходиться теоретична складова. Таке положення можна пояснити тим, що теоретична та практична підготовки суддів на сьогодні є основою всіх заходів, які проводять Федерація баскетболу України та її обласні осередки, проте психологічна та фізична підготовка залишається прерогативою самостійної підготовки арбітрів, відсутність методичних рекомендацій та організованих занять ускладнюють засвоєння цих сторін підготовки.

Висновки. Вивчення результатів наукових робіт у галузі теорії й методики спортивних ігор дало змогу встановити, що сучасна підготовка арбітрів є виключно індивідуальним пріоритетом кожного судді окремо. Розробка педагогічної технології підготовки спортивних арбітрів може стати провідним напрямком для розв'язання існуючих проблем.

Список використаної літератури:

1. *Баскетбол. Подготовка судей: учеб. пособие для студ. вузов, обучающихся по спец. физ. культуры и спорта* / [под ред. С. В. Чернова]. – М. : Физ. культура, 2009. – 251 с.
2. *Вальтин А. И. Проблемы современного баскетбола* / А. И. Вальтин. – К., 2003. – 150 с.
3. *Дусь С. В. Відбір суддів в баскетболі на сучасному етапі* / С. В. Дусь, Л. І. Пільганчук // *Фізична культура, спорт та здоров'я нації*. – Випуск 19. – Том 1. – 2015. – С. 180.
4. *Рачок М. Особливості психологічної підготовки баскетбольних арбітрів* / М. Рачок // *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві* : Зб. наук. праць – № 1 (21). – 2013. – С. 367–370.